

tetése követi. Az ígétövek rendszerét, mivel itt nincsenek nagy eltérések, a köznyelvihez hasonlóan tárgyalja.

Az alaktani fejezetet a nyelvjárás szóképzése zárja le. A köznyelvtől eltérő igeképzőket és névszóképzőket külön alfejezetben mutatja be, kommentálva helyi használatuk jellegzetességeit.

A nyelvjárás mondattani jelenségeinek leírásáról kénytelen lemondani a szerző: adatgyűjtése főleg a szókinszre vonatkozik, mondattani vizsgálatokhoz pedig nem állt módjában magnetofonos szövegfelvételt készíteni. Így csak jelzéseket foglal össze ide vonatkozólag. Ezt őszintén sajnálhatjuk, mert ez az a terület, ahol legnagyobb szükség lenne az előre lépésre dialektológiánkban. Köztudott, hogy az országos nyelvatlasz gyűjtése is lemondott a mondattani jelenségek tükröztetéséről.

Külön fejezet foglalkozik viszont a nyelvjárás szóképzésével. Mint ebből megtudjuk, a szerzőnek mintegy 3580 szócikke kidolgozva, kiadásra készen áll. Itt nem ennek bemutatásáról, hanem áttekintő csoportosításáról van szó. Erre annál nagyobb szükség van, mert a felsőőri nyelvjárás erős német nyelvi hatásnak van kitéve évszázadok óta. Az idegen szavak behatolása különösen újabban s főleg a fiatalság körében figyelhető meg. A tanulmány a kétnyelvű beszélők nyelvében megfigyelhető, meghonosodott német eredetű szavakat vizsgálja fogalomkörök szerint, utalva mindenütt a megfelelő német kifejezésre.

A monográfiát néhány oldalnyi szöveggközlés zárja le. Igaz, a szövegek 1939-ből származnak, mégis jól érzékeltetik a tájnyelv színeit, és néprajzilag is hasznos adalékokkal szolgálnak különösen a hiedelemvilág, a népi babonák tárgyköréből.

Imre Samu kitűnő monográfiájának jelentőségét két vonatkozásban emelém ki. Először: egy sajátos körülmények között fejlődő, ezért tudományosan különleges figyelemre méltó nyelvjárás rendkívül gazdag nyelvi anyagát tárja fel. Másodsor: a modern magyar dialektológia elméleti, módszertani eredményeit saját rendszerszemléletével ötvözve anyagát olyan világos, logikus rendben mutatja be, amely hasonló célú feldolgozások mintaképeül szolgálhat.

SEBESTYÉN ÁRPÁD

Névtudományi előadások

(II. Névtudományi Konferencia Budapest 1969). Szerkesztette KÁZMÉR MIKLÓS és VÉGH JÓZSEF; Akadémiai Kiadó Bp. 1970, 403 l. — Nyelvtudományi Értekezések 70. sz.)

Nehéz és szinte reménytelen feladat egy olyan gyűjteményes kiadvány ismertetése, amelyben 76 szerző ugyanannyi témáról tart előadást. Ez a gazdag-

ság azonban büszkeséggel is eltölthet, hiszen azt jelenti, hogy most már száz körül van ennek a szép múlttal rendelkező, de évtizedekig háttérbe szorult tudományának a hivatott művelője, tudós gárdája. A névtudomány nemzetközi szempontból is újjászületését éli. Volt időszak, mikor nálunk és több szomszédos országban is a nacionalizmus szolgálatába próbálták állítani (Drăganu, Stanislav), és egyesek később ezért nálunk az egész névtudományt a vádoltak padjára állították. A névtudományt azonban nem lehet kiiktatni a tudományok sorából, hiszen egész életünk keresztül-kasul van szöve nevekkal, számos más tudománynak (nyelvtudomány, történelem, művelődéstörténet, földrajz, irodalomtudomány) nélkülözhetetlen adalékokat szolgáltat és a nagyközönséget is közelről érdekli. Természetesen a névtudományt sem szabad nacionalista célok szolgálatába állítani, mert akkor elveszti tárgyilagosságát, tudományos értékét.

Seregszemlémet a nagyobb tárgykörök szerint csoportosítom. A kötet nyomom követi a konferencia napirendjét. Először közli a bevezető általános előadásokat, majd a szekciók előadásait.

Az általános jellegű, plenáris előadásokat TAMÁS LAJOS nyitotta meg (4–7). BENKŐ LORÁND Névtudományunk helyzete és feladatai (7–16) c. előadásában rövid áttekintést ad a magyar névtudomány utolsó fél évszázadának eredményeiről. Ezután vázolja, milyen feladatok megoldását tartaná szükségesnek mind a jelenlegi, mind a történeti névkutatásban. Kitér a társtudományokkal és a külfölddel való együttműködés lehetőségeire is. KISS LAJOS beszámol (16–26) az európai névtudomány fontosabb eredményeiről. Cikke nélkülözhetetlen forrása lesz a további névtudományi kutatásoknak, mert igényesebb névtudományi tanulmány szerzőjének ismernie kell a hasonló tárgyú külföldi eredményeket. PAPP LÁSZLÓ Névtudomány és nyelvtudomány c. cikke (26–32) a névtudomány egyes elméleti kérdéseit taglalja. Mennyiben önálló diszciplina a névtudomány, hogy valósítható meg a komplex vizsgálati módszer, milyen szerepe van az indukciónak, a statisztikának stb. VILJO NISSILÄ a finn névtani kutatásokról tájékoztat.

A „Magyar helynevek” címszó alá kerültek mindazok a tanulmányok, amelyek etimológiai, történeti vagy területi szempontból összefüggő magyar helynevekkel foglalkoznak: A *szög*, a *fok*, *halad* ~ *hull* tövű helynevek (BAKOS J., REUTER C., PAIS D.), a *-si* képző kialakulása (KÁZMÉR M.), a *bánom*- kezdetű helynevek eredete (SZABÓ D.); a honfoglaló törzsek elhelyezkedése (MOÓR E.), a névközületek kialakulása (INCZEFI G.), a hivatalos névadó tevékenység hatása (KIRÁLY L.); az amerikai magyar helynevek (KÁLMÁN B.), Foktő (KUCZY K.), Észak-Bácska (PENAVIN O.), Bikalárok (PESTI J.), egyes debreceni utcanévek (É. KISS S.) bizonyos szempontú vizsgálata; a köznevek és földrajzi tulajdonnevek összefüggése (MARKÓ I. L.), térképeink névtani tanulságai, (NYIRKOS I.), helységnévi alapszavú helyhatározóink alaktani vizsgálata (SZABÓ G.), végül egy tanszék beszámolója (VÉGH J. M.).

A második nagy előadáscsoport a „Magyar személynevek” címet viseli. Erre is érvényes a témák és módszerek változatossága. Nagy szerepet kaptak a ragadvány- (BACHÁT L., FÜLÖP L., PELLE BÉLÁNÉ) és a becenevek (RÁCZ E., HAJDÚ M., ÖRDÖG F.). Továbbra is „divatos” téma a névdivat (BÜKY B., CSALOG ZS.—MÁNDOKI B.), névhangulat (GRÉTSY L.), az írói névadás (KOVÁLOVSKY M., MARGÓCSY J.), a névváltoztatás (SZÜTS L.). Egy-egy előadás képviseli a névrendszer történetét (FEHÉRTÓI K.), és a matematikai módszer alkalmazását a névtanban (BERÉNYI ZS. Á.). Ebben a csoportban hiányoznak az etimológiai jellegű és a vezetéknevekkel foglalkozó előadások. Az utóbbiak azonban szót kapnak a következő csoportban.

A harmadik és negyedik csoport két társtudomány szerepét vizsgálja a névtanban, ill. a névtan jelentőségét a történelemben és néprajzban. BENDA KÁLMÁN a hajdúk eredetét vizsgálja a családnevek alapján, GYÖRFFY GYÖRGY a helynevek és a történelemtudomány kapcsolatáról szól, és javasolja a *helynév* terminus visszaállítását. (Javaslatának egyik eredménye, hogy a kötetben már „Magyar helynevek” az egyik fejezet címe.) Székely György a régi személynévdivatok eredetével, valamint a mesterségnevekből lett vezetéknevekkel foglalkozik.

Néprajzos előadóink a helynevek tanulságait vizsgálják a földhasználati módok (BALASSA I.), az erdélyi pásztorélet (GUNDA B.), az irtásgazdálkodás (TAKÁCS L.) és a vízgazdálkodás (ANDRÁSFALVY B.) történetében.

Az ötödik fejezet a nem-magyar nyelvek névadási módjaival ill. ezek magyar vonatkozásaival foglalkozik. Ugor névtani kérdéseket tárgyal SZ. KIS-PÁL M., A. KÖVESI M. és VÉRTES E., de sorra kerülnek török (NÉMETH GY., CZEGLÉDY K.), szláv (HADROVICS L., KIRÁLY P., LIZENEC P., SIPOS J.), német (MOLLAY K., HUTTERER M.), görög (FÜVES Ö.), tibeti (URAY G.), olasz és francia (GÁLDI L.) névtani kérdések és vonatkozások is.

Általános névtudományi kérdésekkel foglalkozik BALÁZS J. (A nevek általános nyelvészeti vonatkozásai), a tulajdonnevek jelentéstanával SEBESTYÉN ÁRPÁD. A név szerepét próbálja tisztázni a generatív nyelvtenban SZÉPE GY. Az utcanév-adás esztétikájával foglalkozik ANGYAL E. MEZŐ ANDRÁS a közönségi és a mesterséges név közti különbségeket vizsgálja, és több terminológiai kérdést tisztáz. J. SOLTÉSZ K. a névtan „mostoha területeivel”, az állatnevekkel és tárgynevekkel foglalkozik.

Az „alkalmazott névtudomány” fejezet a gyakorlati névtani kérdésekkel foglalkozik. A személynévvaltoztatás hivatalos kérdéseiről szól LŐRINCZE és MIKESY előadása, a településnevekével ILA BÁLINTÉ. Térképészeti kérdésekre kerül sor RADÓ és ifj. HŐNYI tanulmányában. KUNSZERY névesztétikai kérdésekről szól, LADÓ J. pedig a Magyar Utónévkönyv problémáiról; MAGAY T. a nevek kiejtéséről, VIRÁGOS G. pedig a magyar családnevekről a jugoszláv közigazgatási gyakorlatban.

Az utolsó nagyobb fejezet a földrajzinév-gyűjtők országos tanácskozása.

A főelőadást VÉGH J. tartotta. Hozzászóltak: BÁRDOSI J., FEDERMAYER I., KIRÁLY D., MARKÓ I. L., MÉLYKÚTI M., ÖRDÖG F., PELLE BÉLÁNÉ és TIMAFFY L. A kötetet BÁRCZI GÉZA zárószava fejezi be.

Már ez a tartalomjegyzék-szerű felsorolás is mutatja az érdeklődés széles körét, a témák hallatlan gazdagságát és a gyakorlati élettel való szoros kapcsolatát. Azt hiszem azzal zárhatom le ismertetésem végső tanulságát, hogy a további névtani kutatások számára nélkülözhetetlen lesz e kötet használata és ismerete.

KÁLMÁN BÉLA

LADÓ JÁNOS: *Magyar utónévkönyv*

Akadémiai kiadó, Budapest 1971, 257 l.

A magyar utónévkönyv elsősorban gyakorlati célú. Útmutatást, tanácsot ad a szülőknél és az anyakönyvvezetőknek. Az eddigi névnyagnak többszörösét közli (895 női és 932 férfi nevet), tehát a választék igen nagy. Ugyanakkor normatív is, mert csak azokat a neveket és névváltozatokat lehet a jövőben anyakönyveztetni, amelyeket ez a könyv fölvesz. A könyv anyagának összeállítását széles körű anyaggyűjtés és a televízió felhívása előzte meg. Bizonyos alapelvek kidolgozásában és a nevek kiválogatásában több bizottság és számos külső szakember is részt vett.

Ladó műve azonban nemcsak tanácsadó a nagyközönség számára, hanem hasznos a névtan iránt érdeklődőknek is, mert tájékoztat többek közt a nevek koráról és eredetéről. A nevekhez vonatkozó adatokat ugyanis a szerző nagy körültekintéssel gyűjtötte össze, felhasználta a bel- és külföldi névtudományi művek legfontosabb eredményeit. Éppen ezért etimológiáiban a kellő óvatosságot tanúsítja, rámutat azokra az esetekre is, mikor több származtatás lehetséges, mikor azonosítottak tévesen neveket, és mikor vallanak kudarcot a névfeltérő kísérletek. Helyesen foglal állást, abban a kérdésben, hogy egy név téves olvasata (*Zoltán, Géza*) vagy tudatos alkotása (*Tünde, Ernő, Rezső*) nem lehet akadálya a név ilyen alakban való használatának. Az egész munkán végighúzódik a józan, tárgyilagos hangnem.

Általában rövidegre, tömörségre törekszik, szerkezete könnyen áttekinthető.

A szerző és munkatársai már tekintettel voltak a hazai szláv, román és német nemzetiségre is, azért vettek be a névjegyzékbe olyan sok szláv, román és német nevet, amelyek eddig a magyar névhasználatban nem fordultak elő. Ezzel példát is adhatunk a szomszédos államoknak, ahol pl. az egyikben a *Béla* csak *Vojtech*, egy másikban csak *Adalbert*, vagy a *Jenő* csak *Eugen* alakban